

kunnan marginaaliin jääviä vähemmistöjä. Toisille taas vähittäiskauppa toimi ponnahduslautana kohti taloudellista menestystä. Mitä kauppiaat sitten myivät? Myyjien tavaravalikoima oli laaja. Kaupunkien aukioilla saatettiin myydä ruokaa, mutta torilla myytiin kaikkea silkkihiveista hevosiin ja polttopuihin. Kauppaa käytiin torien ja markkinoiden lisäksi Suomenlahden rannoilla ikaikaisen seprakaupan kautta, jossa kalastajat ja talonpojat myivät tuotteitaan suoramyyntinä.

Viranomaiset pyrkivät säätelemään tavaroiden ja kauppiaiden liikkuvuutta kaupan hillitsemiseksi, yleisen järjestyksen valvomiseksi sekä epidemioiden ja mahdollisesti epäsosiaalisten ideoiden ja moraalittomuuden leviämisen estämiseksi. Siitä huolimatta, että teos antaa monipuolisen kuvan kaupankäynnistä, suhtauduttiin liikkuvuuteen kuitenkin epäluuloisesti, ja ajasta sekä kontekstista riippuen niin paikallisten kauppiaiden kuin viranomaisten osalta. Esimerkiksi paikalliset kauppiaat saattoivat järjestää tarjouskilpailuja vaikeuttaakseen uhkaksi kokemiensa liikkuvien kauppiaiden kaupan käyntiä (s. 12). Paikallisväestölle sen sijaan asioiminen liikkuvien kauppiaiden kanssa oli tervetullutta, sillä kulkukauppiaat myivät tuotteita, joita ei saanut muualta, kuten kankaita tai huiveja. Virkavallan huolena oli myös se, että esimerkiksi puukaupalla ylimääräisiä tuloja saaneen rahvaan oli mahdollisuus ostaa tuotteita, jotka hämärsivät luokkaeroja.

Vaikka yhteiskuntahistoria on pitkään ollut laaja ja vakiintunut tutkimusala, on vähittäiskauppaan kohdistuva tutkimus saanut huomiota suhteellisen harvoin. Teoksen artikkeleita yhdistää se, että ne eivät kuvaa staattista kaupankäyntiä, vaan ikään kuin avaavat kaupankäynnin tapoja, jotka tarjosivat erilaisia toimeentulon muotoja ja toisaalta mahdollisuuksia kuluttaa. Kaupankäynnin historia avaa myös mahdollisuuden kurkistaa ihmisten kohtaamisiin, joita määrittivät normit, kuten oikeanlainen pukeutuminen. Toisaalta vähemmistöillä oli mahdollisuus saada arvostusta itselleen markkinoiden aikana ja kokea olevansa tasa-arvoisia valta-väestön kanssa.

Yhteenvetona voi todeta, että *Att mötas kring varor* tarjoaa paitsi aikaikkunan menneisyyden moninaiseen torielämään ja kaupankäyntiin, se myös monipuolistaa kuvaa suomalaisesta maaseudusta, vähittäiskaupasta ja ihmisten kohtaamisesta. Teoksen tarkoituksena on tuoda näkyväksi kaupankäynnin monimuotoisuutta ja muuttaa aiemmassa historiantutkimuksessa luotua yhtenäisen kulttuurin kuvaa, joka on luotu tuoreen kansakunnan eheän identiteetin rakentamiseksi.

Menneisyyden ihmiset eivät eläneet tyhjiössä, vaan tapasivat eri kulttuurien edustajia ja kävivät kauppaa heidän kanssaan. Toisaalta markkinat antoivat vähemmistöille luvan näkyä ja olla tekemisissä muiden kanssa. Kirja on tervetullut lisä suomalaisen elinkeinohistorian tutkimukseen tarkastellessaan ihmisten kulutusta sekä

kulutuksen kulttuurisia, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia merkityksiä. Se tuo menneisyyden ihmisille jokapäiväisen, mutta aiemmin tutkimuksen katvealueille jääneen ilmiön kiinnostavalla tavalla nykylukijalle näkyväksi.

Sanna Kuusikari, FM  
Tampereen yliopisto

1. Pirita Frigren, *Kotisatamassa - Merimiesten vaimot, naisten toimijuus ja perheiden toimeentuloehdot 1800-luvun suomalaisessa rannikkokaupungissa*. Jyväskylän yliopisto 2016.
2. <https://www.abo.fi/projekt/kommunicerande-konsumtion-kringvandrande-forsaljare-och-kulturmoten-i-finland-1800-1940/> (15.8.2022).

## Siirtolaishistoria uudistuu 2000-luvun muutospaineissa

Jana Sverdljuk, Terje Mikael Hasle Joranger,

Erika K. Jackson & Peter Kivisto:

**Nordic Whiteness and Migration to the USA.**

**A Historical Exploration of Identity.** Routledge 2020.  
208 s. ISBN 9780367277185.

Europasta Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen historiallisen muuttoliikkeen tutkimus ehdittiin jo kuitata menneisyyden projektiksi. Jokainen kivi ja kanto, joka ”suuren muuttoliikkeen vuosisadasta” (1820–1920) oli nostettavissa esille, oli myös nostettu esille. Projekti oli ohi ja katseet tuli suunnata nykyhetken globaalien muuttoliikkeiden tutkimukseen.

Toisin kuitenkin kävi. 2000-luvun aikana uudet monitieteiset suuntaukset ovat nostaneet muutospaineillaan tutkimussuunnan vielä kerran uuteen lentoon. Jana Sverdljukin, Terje Mikael Hasle Jorangerin, Erika K. Jacksonin ja Peter Kiviston toimittamassa artikkelikokoelmassa perinteisen siirtolaishistorian rinnalle tuodaan postkolonialistista ajattelutapaa sekä feministisestä tutkimuksesta tuttua intersektionaalista analyysimallia. Mukana liikkuu myös etnisyyden ja rodun tutkimuksen tematiikkaa. Paikoin ilmenevä kriittinen suhde *whiteness*-teoriaan tuo kokonaisuuteen miellyttävän lisänsä.

Whiteness-teorialla tarkoitetaan sen perusmuodossa pohjoisamerikkalaisessa ympäristössä eräänlaisia hiljaista yhteiskuntasopimusta, joka mahdollistaa valkoisen rodun edustajalle niin sanotut ”valkoiset etuoikeudet” yhteiskunnassa. Etuoikeuden saatuaan ryhmän menestyminen yhteiskunnassa on kategorisesti todennäköisempää kuin ei-valkoisen ryhmän.

Teoria on myös saanut osakseen kritiikkiä pääasiassa valkoisten miestutkijoiden muovaamana akateemisena seipiteenä, jota mikään ulkopuolinen kritiikki ei näyttäisi koskettavan. Toisaalta suuntaus on tarkistanut

kantojaan viimeisten vuosikymmenien aikana. ”Valkoisuutta” ei enää nähdä monoliittina. Myös ryhmän sisällä on omat hierarkiansa. Mielenkiintoisin niistä tässä yhteydessä on ”ei-täysin-valkaisuuden” kategoria, jossa osa eurooppalaisista kansoista joutui erikseen todistamaan valkaisuutensa Yhdysvalloissa 1900-luvun alussa.

Perustasolla ”valkoisen eurooppalaisuuden” todistamisessa oli kyse Yhdysvaltojen kansalaisuuden ja pysyvien oleskelulupien saamisesta siirtolaisille. Näitä ryhmiä olivat myöhäisen maahantulovaiheen kohdalla myös suomalaiset tulokkaat. Mielenkiintoista on, että ”hyvää eurooppalaisuutta” ja lopulta myös ”hyvää amerikkalaisuutta” päädyttiin todentamaan, paitsi eurooppalaisen sivistys- ja kulttuurihistorian kautta, myös uuden mantereen eurooppalaisen asutushistorian kautta. Alueelle jo vakiintuneet siirtolaisryhmät usein ylenkatsoivat myöhemmän vaiheen tulokkaita. Hyväksyntä oli kuitenkin saavutettavissa osoittamalla kontribuutioita uuden mantereen kehitystyössä varhaisemmilta ajoilta.

Esimerkiksi amerikansuomalaisessa historiakulttuurissa viittaukset Kalevalaan (”arvostettu eurooppalainen eepos, joka loi perustaa Yhdysvaltojen kirjallisuuden merkiteoksille”) olivat pitkään vahvoilla siinä missä varhaisen Delawaren alueen metsäsuomalaisasutuksen ympärille rakennetut ylihistorialliset narraatiotkin (”suomalaiset Yhdysvaltojen perustajakansojen edustajina”). Muut ajankohdan siirtolaisryhmät ovat rakentaneet vastaavia ”keksityn tradition” suuntaan nojaavia pioneerimyyttejä esimerkiksi ”mantereen löytäjän” Kristoffer Kolumbuksen ympärille. Suomalainen siirtolaiskokemus ei siis tässä mielessä juuri poikennut muista eurooppalaisryhmistä niin sanottua ”home making” -myyttiä hyödyntäessään.

Tiukemmassa tulkintamallissa ”valkoiseksi tulemisessa” kyse oli pääsystä siihen ”näkyvämpään valta-piiriin”, joka uutta monikulttuurista yhteiskuntaa hallitsi ja joka lopulta määritteli rasismien osaksi amerikkalaista valtavirtaa. Ajatusmallina David Roedigerin whiteness-klassikoihin viitaten on, että kaikki päätöksenteko, arvottaminen ja toiminta tapahtuu tällaisessa yhteiskunnassa valkoiseen katseen tai valkoisen kädenjäljen kautta. Tätä kautta rodullisten ja etnisten vähemmistöjen oikeudet ovat leimallisesti aina enemmän tai vähemmän maahan poljettuja.

Kirjan takaa löytyy toimittajanelikko mukaan lukien yksitoista kirjoittajaa. Kirjoittajat tulevat pääosin historian tutkimuksen ja sosiaalitieteiden aloilta. Kirja jakautuu kuuteen alalukuun, joita täydentävät miellyttävän tiukasti toimitetut johdanto- ja yhteenvetoluvut. Koelma on vahvimmillaan purkaessaan vanhan siirtolais-tutkimuksen myyttejä ja asettaessaan niitä 2000-lukulaisten postkolonialismitutkinnan kehukseen.

Kirjan listaamat ”kuusi myyttiä” haastavat vakiintuneita ajatusmalleja inspiroivalla tavalla. ”Tyhjään tilaan asettuminen” ja ”epistemologinen välinpitämättömyys”

ovat tuttuja ilmiöitä pohjoismaisen amerikansiirtolaisuuden kuvauksissa. Kontaktit esimerkiksi alkuperäisväestön kanssa jäävät kuvauksissa usein toissijaisiksi tai niitä ei ole rodullisilta tai poliittisilta taustamerkityksiltään riittävästi huomioitu. Betty O. Bergland kirjoittaa mainiossa artikkelissaan ”Norwegian migration and displaced indigenous peoples: Toward an understanding of Nordic whiteness in the land-taking” norjalaisnäkökulmasta, mutta ajattelutapaa tulisi ehdottomasti soveltaa myös suomalaisiin selvityksiin.

Myytti pohjoismaisten maahanmuuttajien homogeenisuudesta on sekin kritiikin kohteena. Pelkästään saamelainen kokemushistoria uuden maan olosuhteista kertoo toisenlaista tarinaa, kuten Ellen Marie Jensen artikkelissaan ”Racialization of the Sámi in early twentieth-century migration processes: Trans-atlantic continuities and divergences” muistuttaa. Rodullistamisessa saamelaiset kantoivat harteillaan eräänlaista tuplataakkaa. Itseymmärryksen kehittymistä jarruttivat yhtä aikaa sekä lähtömaiden että uuden kotimaan ennakkoluulot ja painolastit.

Kolmas myytti eli vakiintunut käsitys pohjoismaisista maahanmuuttajista kaikenkattavasti solidaarisina toimijoina uudella mantereella tulee hienosti haastetuksi. On hyvä muistaa pohjoismaisten etnisten johtajien olleen esimerkiksi Yhdysvaltojen sisällissodan jälkimainingeissa mustien orjien vapauttamisen vastaisella kannalla, kuten Anders Bo Rasmussen artikkelissaan ”On liberty and equality”: Race and Reconstruction among Scandinavian immigrants, 1864–1868” huomauttaa. Pelko yhteiskunnallisen aseman menettämisestä uudessa kilpailutilanteessa käänsi katseita nopeasti pois orjuuden vastaisuudesta. Rasmussenin esityksessä on käytetty lähteinä ajankohdan ruotsalaisia, tanskalaisia ja norjalaisia sanomalehtiä Yhdysvalloista.

Neljäs myytti haastaa pohjoismaista suvaitsevaisuutta yleisemmällä tasolla. Pohjoismaisen ”ylivertaisuuden” tematiikka tulee esitellyksi suhteessa muihin etnisiin ryhmiin ja jopa vakiintuneisiin amerikkalaiseen väestöön. Esimerkkeinä toimivat tanskalaiset ja norjalaiset yhteisöt. Tanskalaisia käsittelee Jorn Brondahl artikkelissaan ”Atop a hierarchy of whiteness: Danish Americans as portrayed by Danish travel writers in the second half of the nineteenth century”. Ajatusta saattoi laajentaa myös pohjoismaisten ryhmien välisiin suhteisiin. Rinnakkaiselo ei aina ollut vailla vallankäytöllisiä hierarkioita. Norjalaiset etniset vaikuttajat esimerkiksi suhtautuvat suomalaisiin tulokkaihin jopa rasistisiin sanakääntein omaa yhteiskunnallista etua varjellakseen, kuten Hans-Petter Grav osoittaa artikkelissaan ”Good Americans “born of a good people”: Race, whiteness, and nationalism among Norwegian Americans in the Pacific Northwest”.

Viides myytti haastaa käsitystä pohjoismaisten ryhmien ”helposta assimiloinimisesta” valtavirran amerikk-

kalaisuuteen. Matka ei aina ole ollut helppo ja monesti tulokasyhmittä ovat pitäneet kiinni ainakin osittain lähtömaidensa kulttuureista. Osin prosessi on edelleen kesken. ”Valkoisen amerikkalaisuuden” kategoria on myös joissain tapauksissa ollut olemukseltaan poissulkeva ja negatiivisesti toiseuttava. Osa eurooppalaisista ryhmistä päätyi ”ei-valkoisuuden” kategoriaan riippuen uskonnosta tai lähtömaasta Euroopassa. Erityisesti irlantilaiset sekä itä- ja eteläeurooppalaiset tulokkaat saivat tämän tuntea nahoissaan. Suomalaisia unohtamatta.

Pohjoismaisittain norjalaiset näyttelevät tarinassa menestysroolia kuten Terje Mikael Hasle Joranger toteaa artikkelissaan ”Ideal immigrants? Ethnic community building among Norwegian Americans in the nineteenth century”. Norjalainen kokemus näyttäisi sikäli vastaavan suomalaista, että silloin kun asetettiin maaseudulle, lähtömaan kulttuuri säilyi pidempään. Toisaalta taas kokemukset ovat selkeästi erilaisia suomalaisten kokemasta voimakkaasta diskriminoinnista johtuen.

Kuudes myytti liittyy oletukseen pohjoismaisten tulokkaiden ja hallitsevan anglosaksisen eliitin yhtenevästä käsityksistä suhteessa ideologiakysymyksiin ja politiikkaan. Esimerkkejä vastakulttuureista riittää, kuten Aleksis Huhdan rodullistettuja suomalaisia koskettava artikkeli (”Claiming roots: Politics of racial ancestry in the Finnish-American press during the 1938 New Sweden Tercentenary”) tai Erika K. Jacksonin hieno ruotsalaisnaisten seksuaalisuudesta käsittelevä teksti (”The Nordic mystique: Swedish women as sexualized ”other” in postwar America”) antavat ymmärtää. Jacksonin ajatuksia olisi mielenkiintoista soveltaa amerikkansuomalaiseen Vampira-hahmoon. Missä määrin tulkinnat ja vastaanotto olivat yhtenäisiä ruotsalaisverrokkeihin nähden?

*Nordic Whiteness and Migration to the USA* on tiivis paketti alansa tuoreinta tutkimustietoa monitieteellisen siirtolaishistorian tutkimuksen saralta. Whiteness-aihepiiriin ohella sillä on hetkensä tarjottavana myös postkolonialistisen tutkimuksen ja intersektionaalisen feminismen saralla. Riemastuttavimmillaan se on karistelllessaan pölyjä konservatiivisimman historiantutkimuksen hartioilta. Pelkästään historiografisen kritiikkinsä vuoksi kirjaan tutustumista voi suositella kaikille historian ystäville.

Jari Nikkola, FM, Väitöskirjatutkija  
Turun yliopisto

## Unkariin kiintynyt diplomaatti

Barta Róbert:

**A magyarság vonzásában. Válogatás Carlile Aylmer Macartney írásaiból és beszédeiből.** Kapitális Kft. Debrecen, 2021. 228 s. ISBN 978-963-490-207-2.

Debrecenin yliopiston historian laitoksen johtaja, tohtori Róbert Barta on julkaissut brittiläisen diplomaatin ja historioitsijan, Carlile Aylmer Macartneyn (1895–1978) Unkaria koskevien kirjoitusten valikoiman (12 kpl), johon hän on kirjoittanut johdannot Macartneyn urasta ja kirjoitusten sisällöstä.<sup>1</sup> Brittiarkistoista ja Unkarista eri lähteistä koottu aineisto sisältää puheita, luentoja, muistioita ja kirjeenvaihtoa. Macartneyn diplomaatin työn ohessa toteuttama lobbaustoiminta Unkarin hyväksi oli aktiivisimmillaan vuosina 1938–1945, ja vuosien 1926–1978 aikana hän julkaisi jatkuvasti Unkarin politiikkaa ja sen historiaa koskevia tutkimuksia.<sup>2</sup> Googlesta löytyy tuhansittain osumia hänen seitsemääntoista Unkarin keskiaikaa käsittelevään tutkielmaansa.

Macartney tuli tunnetuksi Unkarin ystävänä suomalaisissa diplomaattipiireissä ja heimoaatteen kannattajien keskuudessa jo sotien välisenä aikana ja sittemmin erityisesti teoksensa *October Fifteenth. A History of Modern Hungary 1929–1940* (1956–1957, 2 vols.) ansiosta.<sup>3</sup> Paitsi, että se on ensimmäinen perusteellinen esitys Horthyn ajasta, sen perusvire, toisin kuin nykytulkinnoissa, on sille myönteinen ja Unkarin ulkopoliittikan Trianonin (1920) sanelurauhan jälkeisiä revisiopyrkimyksiä ymmärtävä. Vaikka ajan mittaan Macartney tuli näkemään, että maan geopoliittinen asema ei antanut sille paljoakaan liikkumatilaa, mikä tosin sota-ajan ’saksalaisessa kuolemansyleilyssä’ hetkeksi laajeni. Tämä tendenssi leimasi Macartneyn uraa Foreign Officen ja Kansainliiton Keski-Euroopan asioiden asiantuntijana, sillä vuodesta 1937 lähtien hän piti Unkarille edullisia rajakorjauksia mahdollisina (vuosina 1938–1946 yli 120 muistiotä Unkarin ja Keski-Euroopan poliittisesta tilanteesta). Hänen tässä suhteessa myös kiistanalainen asiantuntemuksensa perustui unkarin kielen taitoon, seurusteluun unkarilaisissa anglofiilipiireissä (erit. historioitsija Szekefy Gyula), kiertomatkoihin Unkarin maaseudulla ja unkarilaiseen ’kansanluonteesseen’ tutustumiseen. Ne loivat pohjaa myös sille, että Macartney toisen maailmansodan aikana kolmen vuoden ajan välitti BBC:n radio-ohjelmassa unkarilaisille tietoa sotatapahtumista unkariksi, mikä toimi vastapainona saksalaiselle propagandalle.

Valikoiman Horthyn aikaa analysoivista teksteistä selviää, ettei Macartney syvästi unkarilaisympäristönsä huolimatta ollut järjestelmän yksisilmäinen kannattaja. Pikemminkin kyse oli siitä, että hän, toisin kuin nykytutkijat, jotka pitävät valtionhoitaja Horthya